

vlečen s srebrnimi vrvicami kaj lično pristoja krepki mladeži. A neukusno je mahadrálasto krilo in opanki na nogah niso baš za ples izumljena obuvala.

Dasi je bilo na vrtu obilo jedí in pijače in na svobodno razpolaganje, dasi smo se mnogo trudili gostom svojim postrezati z žlahno kapljico, vender nobeden izmed njih se za to ni dosti zmenil. Zánje je bilo veselja dovolj, da so smeli se prosto gibati na ónem kraji mesta, kamor se pred našim pohodom ni ozreti niso smeli. Nasprotno smo se mi radovali, da smo si zopet z vinsko tekočino poplaknili grla in si ogreli živce. Pijača nam je ugajala tem bolj, ker sod črnine, katero smo popili, poslal se nam je brezplačno iz glavnega stanišča.

(Konec prihodnjíč.)

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

V. Slavonsko kolo.

Stari Matija Ant. Relković, ki je že pred 127 leti hudo šibal slavonske razvade v znameniti svoji knjigi ¹⁾, piše zbadljivo, kako hodijo 'mlade i divojke' v turško šolo (»kolo«) baš o svetkih in nedeljah. Čim se zazna o takih dnevih beli dan, vstane 'divojka' že s postelje, gre na vrt, natrga si rdečih róž, okraši se ž njimi pa hajd' .. v »kolo«! — Nekatere matere izpremljajo ljube hčerke celó do »kola«, želéč videti, kako bodo v kolu skakale vsaka s svojim ljubljencem ter želéč čuti, kake pesemce se bódo pevale. Kadar se začne kolo sukati počasneje, naglo priskoči mati izza kola, ter popravlja hčerki robce in drobno nanizane bisere (»djendane«) na vratu itd. Ko se pa zavrti kolo 'v troje', ²⁾ poskakuje materi srce od

¹⁾ »Satir ili divji čovik«. Dresden 1761. Ista prva izdaja je izšla v granesih, in to v zapadnem (ikavskem) narečji; četrta pa s skrajšanim naslovom: »Satire v Oseku l. 1857. v južnem narečji (sedanjem hrvatsko-književnem jeziku), razven nekoliko besedic, ki so morale ostati v prvotni ikavski podobi zaradi sloga (rime).

²⁾ »Kad se kolo u troje zaniše« (= zaniha); — zanihati se, sich in Schwung, Schwingung setzen; tudi belokranjski: nihati koga v. impf.: schaukeln: — se, sich; zanihati (koga) v. pf.; — se, sich, kakor zgoraj.

veselja, in ko vidi, kako 'igra' (pleše) mlada hčerka s svojim ljubljencem, ne more si kaj, da ne bi vsaj v mislih létala ž njima vred.

Silo strogi, ali častí i poštenja vredni Relković očita dalje te danjim »divojkam« slavonskim tudi to, da pevajo v kolu pesmi, »koje ne valjaju« t. j. nepristojne; posebno jih pa pika zato, ker jih ni sram opevati celó Marka Kraljevića, ki po dokazih zgodovinskih ni bil svojemu narodu dobronik, nego sovražnik, ter se je bojeval *soper* njega — Turčinu na korist. Napósled opomina Relković slavonske »divojke«, naj se okanijo »kola«, ki je po njegovem tolmačenju došlo . . . od vraga, oziroma od Turčina, rekši (po 4. izdaji):

»Jerbo da je došlo od kèrstjanah,
Tog' bi bilo i po drugih stranah;

Ali toga izvan Slavonije
Nigdje nitko još vidio nije.«

Kako strašno se je varal vrli Relković! — Videli smo, po koliko krajih se igra »kolo« še dandanes. A kdo bi se drznil trditi, da se je kolo iz Slavonije stoprav po Relkovićeви dóbi presadilo v vse óne kraje — uže imenovane in dozdej še neimenovane — koder se igra »kolo«. ¹⁾

Zvédel sem bil iz verodostojnega pismenega poročila, da se pevajo v Slavoniji (kakor med Žumberčani) v kolu same take národne pesmi, v katerih se beseda »kolo« niti ne nahaja več; a vendar sem bil tako srečen, da sem zasledil vsaj v knjigi jedno pravo in prelepo »kolo« slavonsko, ki 'glasi' (nekoliko skrajšano) tako:

Mera (národní deseterci):

— u | — u | — u | — u | — u

»Skupilo se kolo djevojaka²⁾.
Pokraj Save u bjelom³⁾ Kobašu,
To začuo mladi Devin-aga⁴⁾
Od starice svoje mile majke,
Te on skače brdu na vrhunce,
Pa on gleda kolo djevojaka
Gledao jih od jutra do mraka,

A od mraka do 'bijela' danka
Kad je sunce na izhodu bilo.
Skoči aga na noge junačke,
Pa on skače u valovnu Savu,
Savom pliva, a sobom govori:
'Daj mi Bože Savu preplivati
I Terzića Maru zaručiti . . .«

Ali junak je bil pozábil namenjene ji dragocéne dare s prstanom od [dragega] kamenja vred — 'v gori'. Vès potrt (nesrečen) vrne se vrh gore (»brdu na vrhunce«); ali prispevši tamo, — ne najde poleg drugih darov dragega prstana (»prstena«). Od prevelike žalosti, joče

¹⁾ Čujem, da se godí to na žalost nekod še dandanašnji. —

²⁾ 'Tako djevojakah' piše knjiga.

³⁾ Aga, gospod, gospodar (tu Devinski, iz Devina).

⁴⁾ V knjigi tu po starejšem pravopisu hrvatskem: »bèlom«; a vendar piše pisatelj v 8. vrstici sam »bijela«, a ne »bèla«.

se kot malo déte. -- Napósled dozove (prikliče) sivega sokola iz Devina, iz očetovega dvora, ter mu solznih očij govóri na tihem tako:

»Oj sokole, moj sivi sokole!	Da se ne bi nikom zaručila,
Leti brže preko tihe Save,	Dok ja idem do Stambula grada ¹⁾
Leti brže Trzićevoj Mari,	I donesem prsten od kamena,
Pa joj ljubi ruku i koljena,	Čim ću l'jepu darivati Maru.«

Preleti sokol ,tiho Savo'; ali Mare ni doma, nego sama njena stara mati. Ta sokol je bil tako moder, da poljubi materi roke. — »Od kod si?« — vpraša ga prijazno starka.

»Ja sam rodóm iz Bosne ponosne
A u službi mladog' Devin-age.«

Pokliče skrbna mati Maro. Ko pride ta v hišico ²⁾, poljubi ji sokol roke in ,kolena', ter jo prosi kratko (»umiljato«), naj se ne zaroča z nikomer, dokler ne pride gospodar iz Carigrada, in prinese ji prstan ter obdari še z drugimi darovi njo in mater. Lepa Mara mu pa odgovarja:

»Nebudali ³⁾ moj sivi sokole,	Zato sam mu krila pozlatila
Zar mi nije sinoč poslao prsten	Oko ⁴⁾ vrata biserom obvila.«
Po golubu, ptici umiljatoj?	

Jako se užali sokolu, da ni on prinesel prstana Mari; a ta ga tolaži:

»Nije njega tvoj gospodar posl'o,
Neg' u gustoj gori ostavio,
Dok je išo drugu dragu ljubit.«

Sivi sokol pa se odreže tako:

»Nije tako, gizdava djevojko,	Kad to začu ⁵⁾ Kobaškinja Mara,
Nije tako, velikog' mi Boga	,S djundjem ¹⁰⁾ kiti sokoliću krila,
I sutrašnje mlade nedjeljice!	A ,sa' zlatom noge do koljena,
Tamo aga njega zaboravi ⁶⁾	Krunu zlatnu na glavu mu meće
I nuz ⁷⁾ njega blago nebrojeno?	A svoj prsten u kljun mu postavlja,
U naglosti, kad je k tebi pošo;	Da ga nosi mladom' Devin-agi. ¹¹⁾
Jer s' poboja ⁸⁾ , da će kasno doći.«	

¹⁾ Stambol ali Stambul = Carigrad.

²⁾ »Čardak« — (Pfahlhäuschen).

³⁾ Ne bodi budalast (neumen).

⁴⁾ Okolo.

⁵⁾ Zaboravi (aorist) = pozabi, (t. j. pozabil je).

⁶⁾ Poleg (zravno).

⁷⁾ Neprešeteto.

⁸⁾ Kajti se je zbal.

⁹⁾ (Aor.): začuje (zasliši).

¹⁰⁾ Biserom.

¹¹⁾ Vsa se nahaja ta prekrasna pesem v L. Iličevi, zdaj že redki knjigi: »Narodni Slavonski običaji.« U Zagrebu, 1846; 37—38.

Svate pozdravi ali vzprime (»dočeka«) v Slavoniji v ženihovem ,dvoru' deklinško kolo pevajoč. Znamenite so zaradi dveh bajeslovnih imen, posebnost naslednje vrstice, kako pozdravljajo ,kuma' i ,mladoženjo':

I.

Davor jesi, mili kume, daruj nam kolo!¹⁾
Ništa manje od dukata, sramota ti je,
Ako više ti daruješ, tvoje poštenje

2.

Gjuegija,²⁾ mlad junače, daruj nam kolo
Čini nam se, La do mazo,³⁾ ti se ponosiš,
Što s' doveo mladu ljubiu, rušnu djevojku
itd. (Prim. »Arktiv« II. 1852; 356).

Ondu (str. 372) čitamo sicer še dve pesemci, ki ji popevajo Slavonci in Slavonke v kolu, premda se res ne nehajo ni v jedni, ni v drugi beseda »kolo«; a namesto njiju izmed več drugih, nabranih letos v Lipiku na Slavonskem, podajemo tri izvirne t. j. še nenatisnene, ki gledé lepote ne zaostajajo za ónima.

3.

»Plavo⁴⁾ momče izpod sela prodje
Gladno, žedno, željno djevojaka
Gledala ga s pendžera⁵⁾ djevojka,
Još govori s pendžera djevojka:
»Bil' mu, majko, iznijela vode.«
Iznes', čero!⁶⁾ al' se brzo vrati!
Otišla je, kad se sunce radja,
A došla je, kada opočiva.
Kune majka i ⁷⁾ srce i dušu.
Kuni ga, majko, i ja ću ga kleti:
Tavnica⁸⁾; mu moja ,nedra' bila,
Sindjer⁹⁾ gvozdje moje ,bele' ruke
Ja sam stala pa ćuda gledala,
Dje ,jedini' u majke umire;

Majka kuka!¹⁰⁾ kono!¹¹⁾ kukavica,
A sestrica kono lastavica.
Piše knjigu stara, mila majka,
Piše knjigu do devet gradova,
Tamo ima do devet sestara.
»Ajde, seka!¹²⁾ ženi nam se bačo.¹³⁾
Tu su mene vrlo dočekale;
Svaka troje gaće i košulju
I naj mladja konja i sokola
Kad su došli blizu beli dvora,
,Nečuje' se bande ni svirale;
Već se čuje švarbe!¹⁴⁾ i sekire
To je njima vrlo žao bilo
Oj divojko, draga dušo moja!

4.

»Majka Janju u povelju klela:
»Čeri, Janjo,¹⁵⁾ ruva!¹⁶⁾ nederala!«

Još govori prelijepa Janja:
»Mili Bože, nedeljo!¹⁷⁾ mlada

¹⁾ T. j. daruj naše kolo, kakor se veli tudi: on nam je ujec, brat itd. (n.m.: naš ujec brat itd.) — ²⁾ »Mladoženja« (žénih, žénin); — ³⁾ ljubljenc (Liebling, Zärtelkind, Mustersöhnchen). — ⁴⁾ Belolaso (blond); — ⁵⁾ z okna.

⁶⁾ Zdaj pevajo tudi že tako: »Iznes', čera! al' se ,friško' vrati«, t. j. iznesi == nesi [mu], hčerka! [vode] itd.

⁷⁾ Misli si »mu« n.m. »si«.

⁸⁾ Tamnica (nsl. tèmnice, f. pl., ječa); — ⁹⁾ ali sindjir: veriga; — ¹⁰⁾ javka (tarnja); — ¹¹⁾ kano; — ¹²⁾ n.m. »seko! — ¹³⁾ n.m.: brat (bratac); — ¹⁴⁾ bezače, ,baltice', ,široške' (široke sekire); — ¹⁵⁾ Jana ali Janja = Neža, Nežika; — ¹⁶⁾ ruho ali ruvo (n): obleka.

¹⁷⁾ Tako prva deklica pevka; druga (starejša sestra ji, v isti hiši ž njo pri materi stanujoča), rekla je pa: »nediljo«. Na vprašanje moje, ne bi li se smelo, (zarad mere) péti: »nedeljice« ali »nediljice«, odrezala se je pa starejša: »E, mi kažemo: nediljo mlada«; a vendar je izgovarjala potlej z mlajšo sestrovred: »belo telo«, . . a ne: ,bilo tilo'.

Stvori mene u polju brekinju¹⁾
 Belo telo, brekinjeno deblo
 Belo ruke, brekinjene grane
 Plave kose po livadi cv'jece
 Obrvice dvije pijavice

Crne oči dvije vode ladne
 Dva obraza, dva djula²⁾ rumena
 Što molila, Boga je na molila
 Stvorio ju je u polju brekinju
 Oj divojko draga dušo moja!³⁾

5.

Djevojka je⁴⁾ kraj ,morja' stala,
 U morju je sunce ugledala;
 Ona suncu tiho govorila:
 »Moje sunce, lepša sam od tebe
 I od tvoga lada oko tebe.«
 Ode sunce Bogu tugujuće:
 »Da znaš Bože šta djevojka kaže?

Ona kaže, da lepša od mene.
 I od moga lada oko mene
 Ili bi joj sreću ukinijo (sic),
 »Ili bi joj lice opalio?«
 Griota je sreću ukiniti (sic),
 Sramota je lice opaliti.⁵⁾

V Lipiku igrajo kolo o *božiču* in *vuzmu*, in to ,djevojke' katoliške vere okoli rimo-katol. cърkvice Lipičke, ,djevojke' pravoslavne vere pa v Pakracu okoli pravoslavne cърkve; časih igrajo pa v Lipiku istokotakó okoli óne cърkvice ,djevojke' *oboje* vére skupaj.

Pa ne samo ob navedenih velikih svetkih, nego časih tudi ob nedeljah ali drugih svetkih, in kedarkoli se jim zvidi, — igrajo vesele ,djevojke' in »djevojčice« »narodno kolo«.

O Vélíki maši (»na Velíku Gospojinu«, 15. avgusta t. l.) videl sem v Slavoniji, in to v Pakracu blizu Lipika prvič sám, kako so tam o cerkvenem proščenju po véliki službi (od 12.tih do 1.ne) same odrasle

¹⁾ Brekinja (nsl. brek; Tuš. 43), Sperberbaum, sorbus torminalis; Linn. (Vuk. 42).

²⁾ Djul ali gjul: róža.

³⁾ Ta pripevek pritikajo na koncu (»kraj«), kedar se jim zvidi. — Ko sem bil poprašal starejšo (premda samo dva najstletno pevko, Martinovićevo Rezo iz Lipika), zakaj je v zadnji vrsti rekla: »divojka (-o)«, dočim je v 1. (tu 3.) pesmi izgovarjala tudi do zadnje (nevštete) vrstice povsod: »djevojka«, a ne »divojka«, — odrezala se: Reza: »E, pa to je sve jedno«. Takó mi je odgovorila tudi na vprašanje zarad oblik: »belo telo«, »bijelo tijelo« in »bilo tilo«. — Zdaj znamo, zakaj se národ ne drži . . . železnih pravil?

⁴⁾ Ta »je« je odveč; a pevkama se ni zdel odveč

⁵⁾ Primeri inačice v Vukovi zbirki: »Srps. nar. pjes.« I. (1841); str. 305, br. 416. Namesto: »I od tvoga lada oko tebe« . . . čitaš ondu takó:

»Od tvog brata, sjajnoga meseca« . . . Mlajša sestra (f) narekovala je domodni gospodični Anki G. 5. vrstico te pesemce gledé mere najprej nepravilno: »I od tvojega lada kod tebe«; starejša (R.) pa méni drugi dan pravilno, in to prvič takó, kakor je natisneno, drugič pa tudi takó: »I od tvoga lada debeloga«, (dasi ni znala céle pesmi tako dobro na pamet kot sestra). Takó je tudi 9. vrstico narekovala mlajša zopet nepravilno: »I od mojega lada oko mene«. A starejša zopet pravilno: »I od moga lada oko meni.« — Prva in druga narekovala je pa 1. vrstico gledé mere nepravilno: »Djevojka je kraj ,morja' stala« n.m: »Djevojka je pokraj ,morja' [ali: mora] stala«. Treba pa védeti, da se poleg lica »more« tudi v stari srbščini nahaja lice »morje«. Gl. Mikl. 2, 381).

selske deklice (»djevojke«) in vitki selski dečaki (»momci«) v krasni národni noši pod »vedrim nebom« na ravnici pri katol. župni cérkvi »sv. Gospe« skupaj igrali lepo národno »kolo« (okroglo in zapleteno). Poprej sem videl slavonsko kolo, res da, že večkrat, a samó gospodsko, »po dvorinah« brez petja. — Pévale so pa v njem, to je v selskem (»seoskem«) kolu same deklice; izmed dečakov pa zdaj ta, zdaj óni od veselja samo malo in na kratko zavriska (»pocikne«). — Plesalke in plesalci so se pomikali v jedno mér od prave na levo, — »cepetajoč¹⁾ in (po žumberski) z rokami navskriž držé se za pas. — Začele so najprej pevaje kolati same deklice jako počasi; čim se jim pa pridruži prvi dečák (»momak«), začelo se je kolo sukati mahoma nekoliko hitreje, a še živahneje potém, ko je bilo pristopilo več dečakov, (pa tudi še novih deklic). Napósled naraste potem takem takó, da smo se morali gledalci umikati na vse strani.

Popevale so deklice v tém kolu razven priobčenih treh Lípičkih pesemc še več drugih národnih, samó da so óni pripevek²⁾ zapele mahoma iz početka, a ne stoprav na koncu, in da ondaj niso izgovarjale: »divojko«, nego: »djevojko!«

A čudno, da »momci«, stopaje v kolo, niso gledali baš na to, da bi se pridružil vsak posebe kaki »djevojki«; nego zahajali so tudi po 2, 3, 4 kar z držema med plesalke. — Pravili so mi pa, da v istem Pakracu, kjer je tudi sv. Elije (»Ilije«) cérkvice, podružnica staroverska, na tega svetnika god (»Ilij dan«) pravoslavnim svetek 20. dné julija (1. dné avgusta p. n.) blizu óne cérkvice na vélikem travniku isto takó, a vrhu tega o glasbi (»uz svirku«) . . »djevojke« in »momci« igrajo še mnogo večje kolo; dalje, da si tudi tam (kakor v Predgradu pri Poljanah) še dandanes »momci« v kolu izbirajo »djevojke« za neveste. Taki mladeniči pa ondu ne hodijo vsi v kolo; nego nekateri . . gledajo samó izza kola; pa kateremu se katere primejo oči, óno pokaže navzočim roditeljem svojim, ki gledajo potlej, da se z deklico in roditeljimi njenimi sestanejo v kaki krčmi, kjer jo snubijo (»prose«) — ni pet, ni šest — mahoma za sina. —

O »Srbih graničarih« piše pa N. Begović v svoji izvrstni knjigi:³⁾ »Momak u kolu vata se do djevojke, za koju mu je oko zapelo. Ako je njojzi on za volju, igraće zajedno;⁴⁾ ako li ne, onda će se ona poslije nekoliko koračaja pustiti iz kola.« —

¹⁾ »Im Zepperschritt«, rekel je neki Nemec.

²⁾ »Oj divojko, draga dušo moja!«

³⁾ „Живот и обичаји Срба-Граничара“, U Zagrebu, 1887; str. 127.

⁴⁾ Plesala bosta skupaj.

Treba pa védeti, da se v Slavoniji kolo pod »vedrim nebom« ne igra samó o vélikih svetkih (cerkvenih in národnih), zlasti o božíču, Jurjevem, Ivanju, duhovem, o sv. Eliji (»Iliji«) in o cerkvenem proščenji (»zboru«), — nego o vsaki ugodni priliki, a posebno ob nedeljah in svetkih, ako je vreme lepo in toplo. O taki priliki snidejo se namreč vesele deklice pri cérkvi, na »livadi« ali kakem drugem pripravnem prostoru ter igrajo kolo, kedar se jim hoče, — bodisi same, ali pa z dečáki vred. To velja po ustnem poročilu tudi za Bosno, dasi bódeš v naslednjem popisu čital navedene samó dotične svetke' oziroma posebne dni, kdaj se kolo igra po navadi tudi v Bosni. Isto velja tudi za Hercegovino, Hrvatsko in Srbijo.

(Konec prihodnjič.)

Prijatelju na grob.

(Fr. Sajnkovič, pravnik v Gradci, umrl dné 27 avgusta 1888. l v Središči.)

Življenja svit ti jedva je zazoril,
Okušal jedva prvi si mu slaj,
Že dih strupeni je njegov zamoril
In v grob položil te za vekomaj.
Takó spomladi pisan cvet uvene,
Ko sape zabrijó nad njim ledene.

Cvet brez sadú! — Usoda je hotela,
Da takšen ti si ločil se od nas.
Kaj to pač, če so srca nam drhtela,
Če solze so rosile nam obraz? —
Nikamor se usoda ne ozira
In zida sama, sama spet podira

Ob žalostnem ti nisem stal ležišči,
Ko v smrtni sèn zapiral si okó,
Solz točil nisem na pokopališči,
Ko v grob ložili tvoje so teló;
Od tebe daleč, v sobici so tihi
Iz prsij vili se mi tožni vzdihí.

In še vijó se, ko ob strtem cveti
Posilja znova se gorjup spomin
In pohíti mi z vetrom v brzem leti
H grobišču sredi zélenih ravnin.
Dokler na zemlji cvetje bo venelo,
Bo toge trnje meni v srci cvelo.

Od njega spletal venec bom nagróbni,
In če mordà zanese čas me kdaj
Iz mirnega domú na kraj žalóbní,
Kjer v sladkem snú počivaš ti mi zdaj,
Na grob položil v znak ljubezni verne
In žalosti bom svoje ga nezmerne.

Fr. Gestrin.

